

Жіночі миротворчі стратегії в умовах конфлікту: досвід М'янми та України

Програма дій щодо жінок, миру та безпеки, яка вперше була викладена в Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 у 2000 році, спрямована на посилення ролі жінок у керуванні конфліктами, вирішенні конфліктів та забезпеченні сталого миру. Програма дій може просуватися різними шляхами, включаючи національні плани дій (НПД) щодо жінок, миру та безпеки. Проте зараз, майже через два десятиліття, жінки залишаються в значній мірі недостатньо представленими в миротворчій діяльності в усьому світі, — останні дані Організації Об'єднаних Націй (ООН) свідчать про те, що в період з 1992 по 2011 рік менше ніж одна з двадцяти осіб, що підписували мирні угоди, а також менше ніж один з десяти учасників мирних переговорів були жінками. Це становить контраст із даними, за якими залучення жінок підвищує ймовірність

укладення угоди, яка триватиме щонайменше два роки, на 20 відсотків, а також ймовірність укладення угоди, яка триватиме щонайменше 15 років, більш ніж на третину.

Ґрунтуючись на «польових» інтерв'ю з громадянськими активістами і державними чиновниками в М'янмі та Україні, а також на вивченні публікацій по темі, це дослідження з'ясує, як жінки будують мир серед триваючих конфліктів в цих країнах, зосереджуючись на тому, чи вони використовують і яким чином вони використовують національні плани для просування прав жінок. Україна прийняла свій НПД у лютому 2016 року. М'янма не прийняла НПД, проте має свій Національний стратегічний план щодо поліпшення становища жінок (НСППСЖ), який був

ပြည်မတောင်တန်း
ပူးပေါင်းရေးစာချုပ်ကောက်တိုင်
၁၉၄၇ခုနှစ်မေလ(၁၂)ရက်

прийнятий у 2013 році і ґрунтується на Пекінській платформі 1995 року. В обох цих планах закріплені зобов'язання держав щодо просування ролі жінок, і кожен з них базується на міжнародних принципах і нормах.

Згідно з результатами дослідження, в обох країнах жінки використовують різні стратегії, спрямовані на зміцнення миру та безпеки. У той час як застосування національних планів і формальних процедур мирного врегулювання дали у відношенні жінок неоднозначні результати, альтернативні заходи, — зокрема, неформальні стосунки і використання інших міжнародних механізмів і норм, — можуть бути надзвичайно ефективними для посилення участі жінок. Використовуючи інструменти і підходи, пристосовані до їх сильних сторін, ресурсів і цілей, жінки в М'янмі і в Україні починають протистояти виключенню їх з процесів прийняття рішень. Проте попереду ще багато викликів.

М'янма: використання жінками міжнародних механізмів для побудови миру

У 2015 році відбулося припинення вогню між урядом М'янми та численними збройними угрупованнями, а також прихід до влади відомого опозиційного лідера Аун Сан Су Чжі, що ознаменувало можливий кінець півстолітнього конфлікту і диктатури. У політичному діалозі, що послідував за цим, взяли участь різні зацікавлені сторони, в тому числі окремі жінки та жіночі організації громадянського суспільства (ОГС). Вони обговорили принципи, які б допомогли М'янмі рушити уперед. Однак у північних регіонах країни конфлікт не вщухає, а переговори про припинення вогню зупинилися. Найбільш трагічним є загострення переслідування мусульманської меншини рохінджа: надходять повідомлення про злочини проти людяності, групові зґвалтування та викрадення; більш ніж півмільйона рохінджа втекли з М'янми. В умовах цього конфлікту жінки прагнуть подолати перешкоди для участі в суспільному житті та вирішення жіночих потреб.

Багато жінок у М'янмі є активними миротворцями. Велика кількість жіночих ОГС виникла внаслідок суспільних повстань проти військового режиму, а також в районах, постраждалих від конфлікту. З того часу ці організації відіграють безпосередню роль у мирному процесі в країні, допомагають вести переговори щодо припинення вогню, здійснюють контроль за дотриманням припинення вогню, беруть участь в політичному діалозі та консультаціях із зацікавленими сторонами у мирному процесі. Їхня участь привела до включення декількох гендерно-орієнтованих положень у домовленості в рамках мирного процесу, включаючи 30-відсоткову квоту участі жінок у політичному діалозі.

Деякі жінки використовують національний план М'янми, відомий як «Національний стратегічний план щодо поліпшення становища жінок», для виступу у підтримку участі жінок у мирному процесі та просування прав жінок. Проте в цілому використання жінками НСППСЖ в контексті миру і безпеки є обмеженим, а уряд не надає достатніх фінансових і людських ресурсів для його реалізації. Тому, можливо, не дивно, що жінки на місцевому рівні відчують відірваність від НСППСЖ: мало хто знає про існування цього плану, і ще менше жінок було залучено до його розробки. Кілька опитаних висловили думку про те, що НСППСЖ є «лише на папері». Жіночий рух М'янми є різноманітним за своїм політичним та етнічним складом, і багато активістів, працюючи в своїх етнічних регіонах, лишаються насторожі щодо уряду, обмежуючи залучення державних планів.

Більш корисними для жінок та жіночих ОГС є міжнародні правові механізми, такі як Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (КЛДЖ) та Резолюція Ради Безпеки ООН 1325. КЛДЖ надала жінкам з різноманітним досвідом і походженням платформу для спільного вирішення проблем, що є загальними для них, — наприклад, захист жінок від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктами. Жінки також успішно застосовують в своїй захисній діяльності міжнародне і регіональне законодавство, використовуючи прагнення

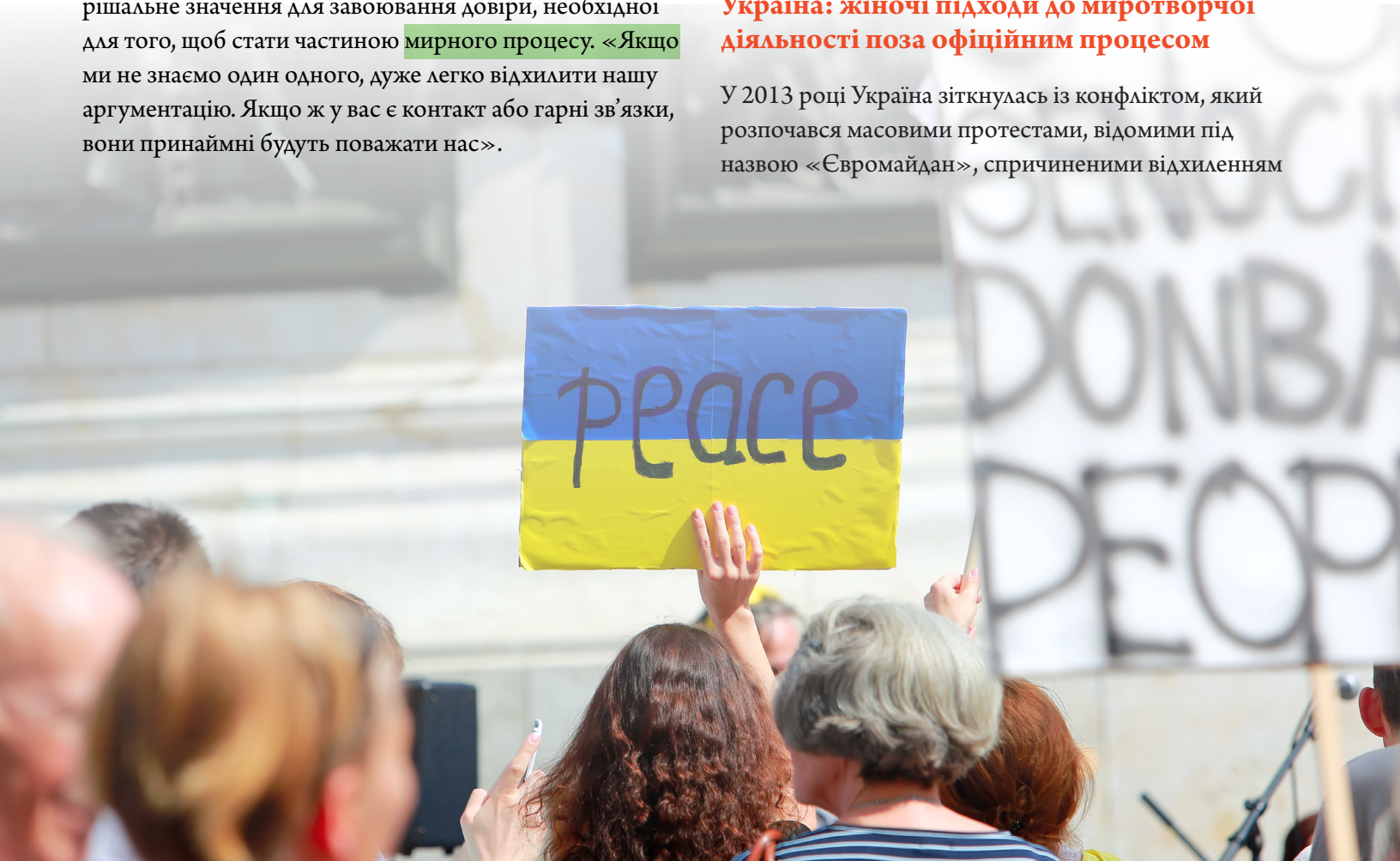
зацікавлених сторін знайти союзників у міжнародному співтоваристві або покращити свою міжнародну репутацію.

Щоб залучити й інших жінок до формального мирного процесу, жінки в М'янмі використовують кудуарне обговорення та особисті зв'язки. Незважаючи на їхню все ще недостатню представленість, вони досягли значного прогресу на Форумі громадянського суспільства і в обговоренні питань соціальної сфери на Пангунській мирній конференції, а деякі жінки виконують ключові функції радників для етнічних збройних організацій, які ведуть переговори про мир. Жінки, які беруть участь у формальному мирному процесі, обмінюються інформацією з жінками з ОГС; це дозволяє їм відслідковувати динаміку мирного процесу та ефективно залучати жінок для участі у ньому. Як пояснює секретар Альянсу з гендерної інтеграції у мирному процесі (Alliance for Gender Inclusion in the Peace Process, AGIPP) Нан Пх'ю Ф'ю Лінн (Nang Phyu Phyu Linn), ці відносини мають вирішальне значення для завоювання довіри, необхідної для того, щоб стати частиною мирного процесу. «Якщо ми не знаємо один одного, дуже легко відхилити нашу аргументацію. Якщо ж у вас є контакт або гарні зв'язки, вони принаймні будуть поважати нас».

Жінки в М'янмі беруть вагому участь у побудові миру за межами офіційного процесу припинення вогню. Такі великі «парасолькові» організації як AGIPP відстежують участь жінок у офіційних механізмах побудови миру та дискусії, що мають гендерні наслідки. Жіночі ОГС протягом тривалого часу збирають місцеві дані для документування впливу конфлікту на жінок і визначення їхніх потреб. Наприклад, Мережева організація захисту жінок штату Шан (Shan Women's Action Network, SWAN) виявила численні випадки сексуального насильства, вчиненого збройними групами штату Шан, детально описані у 2002 році в історичній доповіді цієї організації «Безкарне насилля» (License to Rape). Крім цього, жіночі ОГС беруть участь у програмах, спрямованих на розбудову потенціалу окремих жінок і жіночих організацій, — зокрема, виконують просвітницьку роботу серед жінок щодо мирного процесу, зміцнюють навички жінок щодо ведення переговорів та надихають їх на те, щоб вміти самостійно захищати себе.

Україна: жіночі підходи до миротворчої діяльності поза офіційним процесом

У 2013 році Україна зіткнулась із конфліктом, який розпочався масовими протестами, відомими під назвою «Євромайдан», спричиненими відхиленням

урядом України Угоди про асоціацію із Євросоюзом, корупцією й послабленням зв'язків із Європою, які в результаті підштовхнули до втечі діючого на той момент президента України Віктора Януковича. Невдовзі після цього Росія анексувала Кримський півострів, а на сході країни, у Донбасі, за російської підтримки почалося повстання. Під час Євромайдану та подальшого протистояння жінки досягли помітних успіхів у сферах політики та безпеки, проте багато з проблем, з якими стикаються жінки, включаючи сексуальне та гендерно-обумовлене насилля, а також економічна залежність, зазнали загострення через конфлікт та внутрішнє переміщення осіб, що послідувало за ним.

Жінки відіграли значну роль у проведенні Євромайдану, а отже, їхня участь в революції відкрила двері до українського парламенту більшій кількості жінок. Міжфракційне депутатське об'єднання «Рівні можливості» — парламентська робоча група, що відстоює гендерну рівність через реформи у законодавстві, — запровадило міжпартійну платформу для посилення позицій жіночих ОГС та створення можливостей для співпраці між урядом та ОГС. Найбільш помітним стало прийняття Україною у 2016 році Національного плану дій — перший випадок затвердження такого НПД під час збройного конфлікту.

Український НПД став корисним інструментом для співпраці між урядом та громадянським суспільством. Застосовуючи вказаний НПД, жінки мають змогу забезпечити власну участь у політичних інституціях та установах безпеки. Найбільш часто згадуваним успіхом застосування Національного плану дій є створення робочих місць для жінок у збройних силах України. Урядовці застосовують НПД для надання інформації в межах таких видів діяльності як збір відомостей про насилля щодо жінок, проведення навчання з гендерних питань та компаній з інформування громадськості про гендерну рівність. Також на підставі Національного плану дій були розроблені більш детальні плани дій з питань жінок, миру та безпеки в міністерствах, зокрема в Міністерстві оборони України та Міністерстві

внутрішніх справ України, в місцевих адміністраціях на територіях конфлікту тощо. Правозахисники працюють над забезпеченням більш ефективної координації Національного плану дій як всередині, так і поміж міністерств.

Однак, попри ці досягнення, реалізація НПД може вимагати подолання певних викликів. Витрати державного бюджету, пов'язані із конфліктом, значно обмежують фінансування інших видів діяльності, включаючи реалізацію НПД. У зв'язку з цим жінки в Україні використовують більш широкий набір інструментів для досягнення цілей щодо їх участі та захисту. Зокрема, з метою приведення внутрішніх стандартів у відповідність до європейських норм гендерної рівності, жіночі групи використовують як важіль впливу прагнення уряду до інтеграції з Євросоюзом. Жінки успішно запровадили національні механізми, що підтримують права людини, включаючи Національну стратегію у сфері прав людини та Плану дій з її реалізації, які є більш відомими аніж Національний план дій, і спрямовують активісток-активісток до співпраці з більш широким колом груп громадянського суспільства. Крім того, жінки спонукали парламент до ратифікації Стамбульської конвенції про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами, хоча успіху на сьогоднішній день в цьому не досягнуто.

Офіційному мирному процесу бракує формальних механізмів участі громадянського суспільства, до того ж доступ жінок до вказаного процесу є обмеженим. Тим не менш, жінки в Україні докладають зусиль щодо зміцнення миру поза офіційними процедурами, ініціюючи переговори на місцевому, національному та міжнародному рівнях і беручи в них участь. Наприклад, Регіональна миротворча платформа жіночих організацій, що базується на Резолюції Ради Безпеки ООН 1325, об'єднує лідерів жіночих громадських об'єднань України, Росії та інших країн регіону, які прагнуть усунути культурні розбіжності між Сходом та Заходом, створюючи платформи для взаємного обміну досвідом щодо зміцнення миру.

Жіночі ОГС працюють над тим, щоб зменшити безпосередній вплив конфлікту на жінок у країні. Деякі організації збирають відомості про важке становище жінок під час конфлікту, включаючи інформацію про сексуальне та гендерно-обумовлене насилля, внутрішнє переміщення тощо, інформуючи таким чином високопосадовців та службовців про наявність критичних потреб. Крім цього, жінки запроваджують гуманітарну допомогу та здійснюють тривале надання послуг, по-спідовно та постійно надаючи допомогу на територіях конфлікту, в той час як державні ресурси спрямовуються в інший бік, на фінансування військових потреб. Катерина Левченко, президент ГО «Ла Страда», зазначає: «Роль жінок у вирішенні конфліктів сприяла їх більш ефективному вирішенню».

Ширші наслідки висновків

Як у М'янмі, так і в Україні встановлення повноцінного миру все ще триває. Серед цих викликів жінки розробляють ефективні стратегії участі в механізмах зміцнення миру та безпеки, а також розвитку прав жінок.

Постає кілька спільних висновків щодо ситуацій як в М'янмі, так і в Україні (попри те, що конфлікти в цих країнах є дуже різними), які є актуальними для високопосадовців та діячів, що прагнуть забезпечити розвиток прав жінок під час триваючих конфліктів:

1. **Жінки можуть використовувати регіональні та міжнародні стандарти і норми з метою захисту прав жінок та миру.** Про це свідчить досвід М'янми, де жінки активно сприяють застосуванню таких основоположних документів, як Конвенція про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок, Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» та Пекінська Платформа дій, а також досвід України, де жінки додатково

сприяють приведенню внутрішніх стандартів у відповідність до європейських норм гендерної рівності як засіб покращення міжнародної репутації осіб, задіяних у мирному процесі.

2. **Офіційне залучення жінок до мирного та політичного процесів може створити більш широкі можливості для посилення позицій жіночих організацій громадянського суспільства під час конфліктів.** Як в М'янмі, так і в Україні жінки-інсайдери, — ті, хто займає офіційні державні посади або залучені до офіційного мирного процесу, — обумовлюють програму діяльності жіночих організацій громадянського суспільства.
3. **Національні плани щодо розвитку гендерної рівності потребують кращого закріплення в децентралізованому державному управлінні, включаючи делегування повноважень, виділення ресурсів та звітність.** Децентралізація може бути значно ефективнішим інструментом для врегулювання конфліктів і забезпечення миру, створюючи можливості для жінок серед широких мас.

Загалом спроби жінок щодо запровадження миру під час конфліктів у М'янмі та в Україні стикаються з тими ж системними викликами, з якими зазвичай стикаються жінки у всьому світі. У світовому масштабі жінки недостатньо представлені в офіційних мирних процесах, і країни мають значний брак ресурсів для реалізації національних планів щодо розвитку ролі жінок. Проте досвід жінок у цих двох країнах дає нове розуміння щодо того, як жінки можуть адаптувати свої стратегії для посилення миру та гендерної рівності, а також щодо способів, за допомогою яких міжнародна спільнота зможе більш ефективно підтримувати їх роботу.